

2. Клепацкий З. М. Западноевропейские международные организации: Пер. с польск. // З. М. Клепацкий. – Москва: Прогресс, 1973. – 486 с.
3. Муравйов В. І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика) // В. І. Муравйов. – К., 2002. – 426 с.
4. Communication from the Commission to the European parliament and the council. Western Balkans: enhancing the European perspective [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/balkans_communication/western_balkans_communication_050308_en.pdf.
5. Актуальные проблемы Европы: Проблемно-тематический сборник / РАН ИНИОН; [Гл. ред. Т. Г. Пархалина]. – М.: Би. – Вып.3: Европейский союз на рубеже веков. – 2000. – 296 с.
6. Садовская А. Политика Европейского Союза в отношении развивающихся стран в 1990-2000-е годы / А. Садовская // Белорусский журнал международного права и международных отношений. – 2004. – № 3 – С. 43-47.
7. Maxwell S. European Development Cooperation to 2010 / S. Maxwell, P. Engel. ECDPM Discussion Paper N 48/ODI Working Paper 219. – London: Overseas Development Institute, 2003. – p.15

УДК: 323.1(=1:71-81)

О. О. Козачук

ПОСИЛЕННЯ ВПЛИВУ КОРИННИХ НАРОДІВ НА ПІВНОЧІ КАНАДИ В КІН. ХХ – ПОЧ. ХХІ СТ.

Для захисту й просування інтересів корінних народів дуже важливо розвивати політичні інститути, які дозволяють їм відкрито виражати свою думку і будуть надавати їм певного впливу в канадському поліетнічному суспільстві. Незважаючи на те, що виникнення таких інститутів обумовлено особливістю політичних реалій Канади, їхній досвід може бути застосовано і для інших країн світу.

Ключові слова: корінні народи, поліетнічне суспільство, індіанці, метиси, інуїти, загальні земельні вимоги, угода, рада.

Для защиты и продвижения интересов коренных народов очень важно развивать политические институты, которые позволяют им открыто выражать свое мнение и будут предоставлять им определенное влияние в канадском полиетническом обществе. Невзирая на то, что возникновение таких институтов обусловлено особенностью политических реалий Канады, их опыт может быть применен и для других стран мира.

Ключевые слова: коренные народы, полиэтническое общество, индейцы, метисы, инуиты, общие земельные требования, соглашение, совет.

For defence and advancement of interests of Native People it is very important to develop political institutes which allow them to express the opinion and will give them certain influence in Canadian polyethnic society. Without regard to that the origin of such institutes is conditioned by the feature of political realities of Canada, their experience can be applied for other countries of the world.

Keywords: Native People, polyethnic society, Indians, Métis, Inuit, general land requirements, agreement, council.

© О. О. Козачук, 2012

З середини 70-их рр. ХХ ст. уряд Канади веде переговори й поступово визнає ряд «загальних земельних вимог» корінних народів. Ці земельні вимоги – ні що інше (і це офіційно визнано урядом) як «сучасні угоди». Загальні земельні вимоги поширюються на ті райони Канади, корінне населення яких не уклало в минулому ніяких договорів з канадським урядом (або британським урядом – у період колонізації) про передачу земель, або, що рідше, де існуючі угоди не виконувалися [9, с.26].

Проблема земельних вимог та ролі рад корінних народів широко висвітлена у канадській політичній науці, але не достатньо у вітчизняній. Дане питання розглядається в роботах Дж. Вайта, М. Болдта, А. Кейрнса, Д. Пуріча, С. Кука, Ф. Ербакла та ін.

Метою даної статті є аналіз посилення ролі рад корінних народів як самоуправлінського органу на канадській Півночі в означений період.

Виходячи із поставленої мети, автор вирішив висвітлити наступні завдання:

- дослідити природу земельних вимог корінних народів Канади до провінційних, територіальних та федерального урядів;
- простежити діяльність рад самоуправління корінних народів канадської Півночі;
- проаналізувати ефективність діяльності рад.

Затверджені рішенням ради старійшин племен корінних народів і підкріплені відповідним законодавством, прийнятим канадським парламентом і законодавчими установами провінцій або територій, «загальні вимоги» були закріплені в «Конституційному акті» Канадської Федерації у 1982 р. [8]. Це дало корінним народам твердий правовий статус, що означає також перевагу в порівнянні зі звичайним державним законодавством, хоча корінне населення нерідко виражає невдоволення тим, що уряд часто ігнорує спеціальні повноваження, які укладені у встановлених земельних претензіях.

Всі встановлені «загальні вимоги» поширюються на землі, що перебувають у північній периферії Канади або поблизу неї; їхня більша частина розташована в межах однієї із трьох північних територій. Це малонаселені райони, у яких корінні народи становлять більшість, як ми бачимо із прикладу Нунавуту. «Загальні вимоги» охоплюють величезну частину території. «Угода про земельні претензії в регіоні Нунавут» 1993 р. є, можливо, найбільш відомою з «вимог», яка поширюється на територію площею понад два мільйони квадратних кілометрів у східній частині арктичної Канади [1].

Окремі положення можуть сильно відрізнятися один від одного, але в цілому у всіх «загальних вимогах» корінні народи відмовляються від «аборигенного права» на свої землі в обмін на певні вигоди [3]. До таких вигод відноситься грошова компенсація, законне право на солідні ділянки землі в межах традиційної території проживання, урядові зобов'язання по участі корінних народів в обговоренні нових політичних угод, а також ряд особливих прав, таких як право на одержання фінансових виплат від використання природних ресурсів і перевага при прийомі на урядові посади [3]. До того ж, цими «вимогами» регулюється діяльність рад по спільному управлінню та регулюванню деякими місцевими справами, тобто представників корінних народів офіційно включені у різні напрямки діяльності уряду, пов'язані з дикою природою, природними ресурсами й навколишнім середовищем.

Ради є результатом компромісу між бажанням корінних народів максимально підсилити контроль над життєво важливими землями й живою природою з одного боку, а з іншого боку – наполегливістю уряду в тому, що обширні території, на які поширюються «вимоги», мають потребу в управлінні. Тому ради створюються як «інститути суспільного управління». Це поняття дослівно використовується тільки в Нунавуті, але застосовується воно до всіх рад, заснованих за «загальними вимогами» [9, с.27]. Хоча проблеми живої природи, землі й навколишнього середовища, які входять у юрисдикцію рад, мають глибоке соціальне й культурне значення для корінних народів, жодна рада не має більш ніж мінімальних повноважень у відношенні до сільськогосподарської визначеної соціальної й культурної політики, зокрема освіти, охорони здоров'я й соціального забезпечення [9, с.27]. Таким чином, на нашу думку, ключові важелі в управлінні суспільством навіть на територіях, де більшість населення складають корінні народи, знаходяться в руках федерального та територіальних урядів.

Ради, засновані «загальними вимогами», діляться на чотири основні категорії. Перша група займається регулюванням ресурсів живої природи. Їхня діяльність включає встановлення загальної політики щодо флори і фауни Півночі, а також встановлення норм на полювання на різні біологічні види, управління з дослідженнями щодо живої природи й підтримку місцевих мисливських організацій. Прикладом є «Рада Юкону по контролю за рибальством і дикою природою» [10].

Друга велика група рад відповідальна за планування землекористування: такі організації, як «Рада Гвічін по плануванню землекористування», визначають рамки, у яких здійснюється керування проектами економічного розвитку, розміщення транспортних засобів і т.п. [2]

Третя група, що бере участь у ліцензуванні проектів, які можуть завдати шкоди навколишньому середовищу, підрозділяється на дві підгрупи. Перша з них, наприклад, така як «Рада долини Маккензі по земельних і водних ресурсах», видає ліцензії й дозвільну документацію будь-яким проектам, від розробки невеликих гравійних кар'єрів до прокладки нафто- і газопроводів [5]. Друга підгрупа здійснює оцінку впливу запропонованих проектів, зазвичай великих, на навколишнє середовище, що є частиною процесу ліцензування. Її робота тісно пов'язана з діяльністю рад, що видають ліцензії й дозвільну документацію, хоча й ведеться окремо. Прикладом може служити «Рада долини Маккензі по оцінці завданих збитків навколишньому середовищу» [4].

Остання група, у яку входить, зокрема, «Арбітражна рада Нунавута», включає в себе організації, які займаються вирішенням спірних питань, які пов'язані власне з «вимогами» [6].

Ця остання група дотепер не має великого значення.

Проаналізувавши склад вищенаведених прикладів рад, ми дійшли висновку, що Більшість рад включає від семи до десяти членів, деякі – трохи більше. За винятком арбітражів, до яких звертаються нечасто, ради мають постійний професійний штат, в який в одних радах можуть входити лише три або чотири особи, тоді як в інші налічується більше десятка співробітників, які працюють середині і за межами добре обладнаних офісів. Деякі ради ефективно використовують сучасні комунікаційні технології, наприклад, регулярно обновлювані он-лайн бази даних, що містять повнотекстові заявки й технічні звіти, які стосуються розглянутих нещодавно проектів.

Настільки високий відсоток участі представників аборигенного населення в радах є безсумнівно важливим, але це жодним чином не означає, що корінні народи або їхні організації безпосередньо керують радами. Компроміси, покладені в основу створення рад, знайшли свій відбиток у характері процесу прийняття рішень, політичного тиску, який здійснюється на їхнього членів, і взаєминах з територіальними й федеральним урядом.

Ключовим у розумінні сутності й ролі рад, заснованих «загальними вимогами», є фундаментальний принцип, який полягає в тому, що ради і їхні члени повинні діяти незалежно від урядів й організацій, що призначили або висунули їх. Правові рамки, які регулюють діяльність деяких рад, чітко визначають, що їхні члени повинні працювати в інтересах суспільства і не керуватися вказівками сторін, які їх висунули. Подібно суддям, члени рад повинні бути мудрими і розважливими, приймати рішення на основі наявних у них фактів. У цьому змісті ради не є дійсними органами спільного управління, які ведуть переговори й намагаються досягти компромісу між сторонами, що представляють різні інтереси.

Проте на нашу думку, підкреслена незалежність рад і їхніх членів це лише одна сторона медалі. Уряди й організації корінних народів, хоча і не керують діяльністю своїх представників, проте, піклуються про те, щоб висувати таких кандидатів у члени рад, чий погляд і позиція відомі й прийнятні для них. Більше того, відомо, що деякі члени рад насправді додержуються вказівок їхніх сторін, які їх висунули, особливо це стосується як і тих, хто був номінований на посаду урядом, так і тих, кого висунули організації корінних народів. Було би помилкою думати, що позиція, займана при обговоренні радами питань тими їхніми членами, які є урядовими службовцями, обов'язково відповідає політиці уряду, але, у той же час, здійснюваний на них тиск цілком реальним.

Окремо слід відмітити той факт, що фінансування, яке для великих ініціативних рад становить кілька мільйонів доларів у рік, здійснюється майже повністю федеральним урядом (територіальні уряди забезпечують значну частину коштів, але фактично це перенаправлені федеральні гроші) [9, с.28]. Чи означає це, що працює правило: «Замовляє музику той, хто за неї розраховується?». Зовсім ні, на нашу думку.

Підтвердженням цього служать суперечки про обсяги федерального фінансування рад, що є зобов'язанням федерального уряду, оскільки корінні групи часто скаржаться на те, що воно не виконується належним чином. Однак, залишаючись осторонь питання про достатність фінансування, варто сказати, що федеральний уряд не намагався використати свою «владу гаманця», щоб вплинути на прийняті рішення окремої ради або загальний напрямок його політики.

Крім того, федеральний уряд жодного разу не перевищив меж своїх повноважень при призначенні або відкликанні членів рад. У декількох випадках федеральний уряд відмовився знову призначити членів ради, вважаючи їх некомпетентними або недостатньо виконавчими. В цілому, ці дії не викликали серйозних заперечень сторін, які висували членів рад.

Критичною точкою у відносинах між радами й урядом є питання про значимість і вплив прийнятих ними рішень. Це безпосередньо стосується ефективності роботи рад. В обмеженій кількості випадків ради мають компетенцію приймати остаточні, обов'язкові для виконання рішення про видачу дозвільної документації, квот на полювання та рибальство і т.п. Однак у більшості випадків, і, безумовно, у відношенні всього, що має далекосяжні наслідки, ради наділені тільки консультативними повноваженнями. Вони радше формулюють рекомендації для уряду, який в свою чергу не зобов'язаний приймати їх до уваги. З огляду на все вищесказане, ми можемо дійти висновку, що ради не мають реального впливу, тому що уряд в праві повністю ігнорувати їхні рекомендації. Хоча, знову ж таки, зовнішність оманлива, і в дійсності справи йдуть по-іншому.

Якщо уряд часто приймає рекомендації рад, це деякою мірою відбиває якість роботи рад, а також довіру з боку уряду. Більшість рекомендацій, видаваних радами, хоча формально і є лише «рекомендаціями» для відповідального федерального або територіального міністра, часто приймають форму, яку можна було б визначити як «негативний вибір». Ради направляють уряду рекомендації, які дозволяють або забороняють будівництво газових трубопроводів, доріг, вико-

ристання водних ресурсів, видачу квот на полювання та рибальство та інші випадки, які обумовлюють їхнє схвалення. Звичайно відповідальному міністрові адміністративно-територіальної одиниці Канади дається обмежений строк, щоб офіційно відхилити, або, у деяких випадках, внести зміни в рекомендації. Якщо міністр не проявляє ініціативи, то рекомендації автоматично набувають чинності. Тому радам не доводиться витратити час, енергію і політичний капітал, намагаючись переконати уряд прийняти їхні рішення. Скоріше уряду доводиться витратити свій політичний капітал, коли він відкидає рішення рад у дуже короткий строк (і в більшості випадків, з наданням пояснень у письмовому виді). Тому не дивно, що лише деякі рішення рад були відхилені або істотно виправлені урядом.

Ілюстрацією того, як це відбувається в дійсності, а також показником значимості рішень рад для корінного населення, стала рекомендація «Ради Нунавуту по нагляду за дикою природою», прийнята у 1995 р., яка давала інуїтам дозвіл на вилов гренландського кита [7]. Федеральний уряд, який видає дозволи на полювання на китів, не затверджував даний дозвіл протягом майже двох десятиліть, і рекомендація ради виявилася вкрай дискусійною, що викликало значний тиск із боку інших країн на уряд Канади, які вимагали утриматися від видачі дозволу. Зрештою уряд прийняв рекомендацію ради, і полювання було дозволено. Після схвалення радою і прийняття урядом його рекомендації у водах Нунавуту стало вестися полювання на гренландських китів, що відповідає традиціям інуїтів.

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що федеральний уряд Країни кленового листка може відхилити і дійсно відхиляє рішення рад, але тільки в рідких випадках. Іншими словами, ради мають реальну владу. Без їхнього схвалення більшість проектів, спрямованих на розвиток регіонів, такі як прокладка трубопроводів або будівництво шахт, навряд чи б здійснилося. Коли справа стосується дикої природи у всіх її проявах, останнє слово в більшості випадків залишається за територіальними радами по нагляду за дикою природою.

Ми вважаємо, що ради, засновані «загальними вимогами», аж ніяк не є всесильними, але вони безперечно мають значний авторитет, який істотно підвищує роль корінних народів у вирішенні життєво важливих питань, пов'язаних з експлуатацією земель, живої природи та ресурсів. Навіть те, як приймаються рішення, може бути не менш важливим, чим самі рішення. Тому для рад вирішальною є здатність врахувати у своїх методах і прийомах роботи особливості способів мислення і підходи корінних народів. Рішення, прийняті виходячи із західних, європейсько-канадських норм і традицій, не відповідають законам і принципам багатьох корінних народів, і мало імовірно, що вони повністю враховують всі їхні проблеми. На нашу думку, варто дослідити, що являє собою вищезазначений «підхід корінного населення» у вирішенні питань місцевого значення на територіях, де останні становлять більшість.

На це питання важко відповісти, і не в останню чергу тому, що це не просто питання про те, як саме норми та підходи корінного населення можуть бути включені в діяльність формально організованих рад, які в свою чергу спираються на західні уявлення про ієрархічну, засновану на системі правил, нейтральну адміністрацію. Для цього пропонуються два класи критеріїв: по-перше, наскільки ради у своїй діяльності дотримуються твердих юридичних процедур, які часто суперечать одна одній (і є дуже далекі від усвідомлення корінним населенням реалій політичного і правового життя). По-друге, здатність рад привносити «традиційне знання» у процес прийняття рішень.

Отже ми бачимо, що протягом кін. ХХ – поч. ХХІ ст. федеральний та територіальні уряди Канадської Федерації намагалися перевести свою політику щодо корінних народів Півночі в юридичну площину, підписавши із ними цілу низку угод. На нашу думку, ці угоди дозволять індіанцям, метисам та інуїтам Країни кленового листка більш чітко відчувати себе учасниками політичних процесів, які мають місце в Канаді. В наш час корінне населення більше не є безвольним спостерігачем подій, які кояться навколо нього. В наш час, завдяки сучасним комунікаційним технологіям корінне населення Півночі, яке постійно страждало від розрізненості, може стабільно підтримувати контакт та бути активним суб'єктом всіх політичних, економічних та соціальних процесів регіону і держави.

Бібліографічні посилання:

1. Agreement Between the Inuit of the Nunavut Settlement Area and Her Majesty the Queen in Right of Canada. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nucj.ca/library/bar_ads_mat/Nunavut_Land_Claims_Agreement.pdf.

2. Gwich'in Land Use Planning Board. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.gwichinplanning.nt.ca/>

3. Indian and Northern Affairs Canada. Comprehensive Claims. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ainc-inac.gc.ca/al/lcd/ccl/index-eng.asp>.

4. Mackenzie Valley Environmental Impact Review Board. [Електронний ресурс] – Режим до-

5. Mackenzie Valley Land and Water Board. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mvlwb.com/html/introduction.htm>.

6. Nunavut Arbitration Board [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ainc-inac.gc.ca/ai/arp/app/lor/nua-eng.asp>.

7. Nunavut Wildlife Management Board. – Режим доступу: <http://www.nwmb.com/>
The Constitution Act, 1982. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://laws.justice.gc.ca/en/const/annex_e.html.

8. **White G.** Strengthening Indigenous Peoples' Influence: 'Claims Boards' in Northern Canada / G. White // Indigenous Affairs. – 2004. – № 4. – Р. 26-30.

9. Yukon Fish and Wildlife Management Board. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.yfwmb.yk.ca/>

УДК 332.2:316.16

В. Ю. Штерн, М. В. Гринечко

ПОЛІТИЧНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Розкрито рівень дослідження проблеми політичної соціалізації у вітчизняній політичній науці, її стан в сучасному українському суспільстві. Висвітлено перспективи розвитку даного процесу.

Ключові слова: політична соціалізація, агенти політичної соціалізації, політичні цінності, особистість, суспільство.

Раскрыто уровень исследования проблемы политической социализации в отечественной политической науке, ее состояние в современном украинском обществе. Обозначены перспективы развития данного процесса.

Ключевые слова: политическая социализация, агенты политической социализации, политические ценности, личность, общество.

Reveals the level of research on political socialization in the national political science, its status in the Ukrainian society. The outlooks of this process.

Keywords: political socialization, agents of political socialization, political values, personality, society.

© В. Ю. Штерн, М. В. Гринечко, 2012

Сучасний розвиток українського суспільства характеризується переорієнтацією на ринкову економіку, трансформаціями в системі політичного управління і державної влади, які базуються на відмові від моноідеологізації, проголошенні пріоритетності демократичних прав і свобод, приматі загальнолюдських цінностей. Демократизація суспільного життя в Україні посилила інтерес громадянина до політики і політичних процесів, прискорила процес політичної соціалізації особи. У політичне життя включилися нові соціальні групи і верстви, зросла увага громадян до питань національних відносин, розбудови Української держави. Усе це актуалізує потребу досліджувати проблеми політичної соціалізації особи.

Проблеми політичної соціалізації стали класичним предметом досліджень психології, політичної соціології, політології, соціальної психології. Джерела сучасної концепції соціалізації є в працях французького соціолога Г. Тарда, який здійснив спробу розглянути соціалізацію не тільки як стабілізуючий механізм, але побачив у ній можливість стабілізації суспільства [6, с.123]. У колі інтересів соціально-політичного підходу опинилися питання становлення особистості громадянина, досліджується розвиток політичних якостей індивіда під впливом різних соціальних інституцій (Т. Парсонс, М. Девіс, В. Льюїс, Н. Гедікова, Ф. Рудич); особливості політичних орієнтацій у період перехідного суспільства (А. Мітіна, В. Петренко); проблема політичного виховання підрастаючих поколінь в умовах суспільних змін (М. Боришевський, Н. Гаврилів, І. Жадан, О. Кожем'якіна, О. Пенькова); особистість як об'єкт зовнішніх соціалізуючих впливів політичного оточення (Д. Істон, Дж. Денніс, Р. Уолтерс, Б. Скіннер, А. Бандура) [7, с.19]. На сьогоднішній день широку теоретичну базу для вивчення цієї проблеми представляють роботи західних політологів, таких як Г. Алмонд, С. Верба, Л. Пай, В. Банс, М. Доган та ін.

Протягом тривалого часу українською політологічною думкою зроблено чимало в напрямі переосмислення ролі та завдань політичної соціалізації. З'явилися підходи, що висвітлюють